

Oponentský posudek na diplomovou práci :
Lenka Mikešová
Arumuni a arumunština
ÚRS FFUK 2007

V první řadě je třeba ocenit, že se autorka odhodlala k uchopení této složité problematiky (včetně alespoň částečného výzkumu v terénu) a položila tak základ případné budoucí disertaci a/nebo populárně-odborné publikaci. Jako nespecialista nejsem samozřejmě schopen posoudit např. rozdíly mezi jednotlivými arumunskými dialekty, jejich socio-politické zázemí v jednotlivých zemích apod., jako strana protivná se tedy omezím na spíše obecně metodologické otázky, které chápu hlavně jako podklad k diskusi při obhajobě.

1. Prvním bodem, o němž bych se chtěl zmínit, je otázka fonetické/fonologické transkripce. Běžnou praxí je označovat hlásky v hranatých závorkách [a] a fonémy v šikmých /a/. Obdobně běžné je používání transkripce API/IPA, v mnohých romanistických publikacích se lze dosud setkat se systémem zděděným od E. Bourcieze, v každém případě používat vlastní nebo i přejatou nestandardní transkripci je velmi problematické, neboť to čtenáři značně ztěžuje porozumění textu. Autorka sice vysvětluje (např. na str. 10 a 59), že používá složené závorky pro označení fonému, ale ani zde není důsledná. Jako příklad uvedu pasáž na str. 61 : „počáteční {e-} se zavírá do [i-]; rys je možno vysledovat i uvnitř slov : [ifcharisto]”. Ono počáteční /e/ je tedy foném (z textu není jasné, zda jde o přízvuknou samohlásku či nikoli), pak nelze pochopit, jak se může zavřít do [i] a už vůbec ne, jak takový vývoj může postihovat i samohlásky uvnitř slova (?). Pro úplnost lze ještě dodat, že v základu řeckého slova ευχαριστω žádné /e/ nenalezneme! Obdobnou nesystematičnost lze objevit i na str. 70 (“Arumunština má ve srovnání s dákorumunštinou 4 souhláskové fonémy navíc : [j],[δ],[θ],[h].”). Rovněž není zcela jasné, co autorka rozumí pod pojmem palatalizace : vývojové hláskové změny uvedené na str. 71 rozhodně nejsou palatalizací. Některé formulace jsou navíc velmi nejasné, viz např. na str. 72 : “Arumunština tyto hlásky (tj. třené postalveolární) zná (sic?), ale historickým vývojem se této postalveolární výslovnosti vzdálila směrem k dentální.” Příkladů podobné terminologické rozkolísanosti a neujasnosti lze uvést ještě mnohem více.
2. V textu dochází na mnoha místech k opakování (téměř) identických pasáží, někdy i více než dvakrát. Např. o koncovém neslabičném -ű je zmínka na str. 57, pak opět na str. 61 (“Jde o historický rys, který se v dákorumunštině ztratil”) a znovu na str. 69. (“...která se v současné dákorumunštině ztratila.”). Od str. 91 se navíc tato problematika rozebírá obsírně. Problematika bezpředložkového akuzativu typu “Mi ducu Săruni” (srov. DUCO ROMAE (sic) rozebíraná na str. 58 se objevuje znovu na str. 85. Mimochodem je třeba říci, že tento výklad je neudržitelný : v klasické latině sice máme uchováno několik příkladů bezpředložkového akuzativu (eo Romam, urbem, apod) i lokativu (humi, ruri, Romae aj.), jde však o residua starého indoevropského systému, který nemůže mít pokračování v románských jazycích, které jmennou flexi ztratily úplně nebo částečně (jako rumunština). Obdobně je tomu i u výkladu silné formy jednoduchého perfekta (str. 58 a str. 77), kde navíc nerozumím rozlišení na starší (silné) a novější (slabé) tvary. Latinské perfektnum se, zjednodušeně řečeno, morfologicky (pomineme-li reduplikovaný typ) dělí na silné a slabé a toto rozdělení (*scripsi* versus *cantavi*) se formálně objevuje v románských jazycích. V kapitole o pádové flexi (str. 73) se říká, že “oba pády (tj. genitiv/dativ) vyžadují předložku/invariantní genitivní členu (sic), totéž lze pak najít na str. 83 (s poněkud obvyklejší terminologií – posesivní člen). Podobné napětí mezi přesahy a opakováními lze koneckonců najít mezi celou druhou a čtvrtou kapitolou.

3. Pokud jde o některé spíše technické aspekty, pak je třeba (pominu-li poněkud neortodoxní řazení příloh) zmínit nepříliš šťastný způsob citací/odkazů na literaturu. Nechci autorce vnucovat velmi rozšířený mezinárodní standard odkazů ve formátu „Rosetti 1962 : 42“ (s odpovídající formou bibliografického záznamu), avšak až na výjimky (snad je to případ str. 43, 66 aj.) v práci většinou nenacházíme obvyklý stránkový odkaz – poznámka pod čarou (viz např. str. 39) typu „celý odstavec Saramandu 2004“ není příliš jasná – jde o citaci, volnou citaci, odkaz? Velmi nepříjemný lapsus navíc postihl seznam literatury, který končí na str. 129 u písmene N...
4. Pokus o kontrastivní pohled na arumunštinu (na pozadí dákorumunštiny) je určitě chvályhodný, zdá se mi však, že takto popsat všechny - byť i jen hlavní - arumunské dialekty je nadlidský úkol. Dávám k úvaze (zejména vzhledem k případnému dalšímu zpracování této látky), zda by nebylo rozumnější zvolit pouze jeden z dialektů a ten podrobit kontrastivnímu zkoumání. Získalo by se tím více prostoru na vlastní srovnávání. Uvedu jen dva příklady : na str. 77 se tvrdí, že arumunština uchovala infinitivy pouze v dlouhém tvaru (tj. pokračování původ. *-re*). Uvedený příklad „vyjadřuje substantivní i verbální platnost“, což je ovšem doloženo jen dvojí překladovou variantou, jež sama o sobě nic nevyovídá o morfo-syntaktickém chování tvaru *mâcari*. Může-li opravdu fungovat jako sloveso i jako substantivum (tedy jako *a mânca* i jako *mânca*), pak jde o strukturně nesmírně pozoruhodný jev, který by bylo třeba dále popsat. Navíc na str. 85 autorka říká, že „participia se užívá i ve funkci dákorumunského infinitivu“. Druhý příklad je lexikální : na str. 87 jsou uvedena tři slova ze zemědělské oblasti „které dákorumunština vyměnila za slovanská slova“. Zda slovo jako „*aratu/aratru*“ existovalo v protorumunštině a bylo teprve později nahrazeno slovanským „*plug*“ se lze jen domnívat, bylo by třeba disponovat nějakou isoglosou, porovnat situaci v albánštině, atd., neboť nelze vyloučit ani možnost, že *aratu/aratru* je pozdní výpůjčka z některého italského (benátského?) dialektu, jako je tomu patrně v případě slovesa *dimândari* zmíněného na str. 58.
5. Otázka etnogeneze Rumunů/Arumunů a vzniku rumunštiny/arumunštiny je tak zapeklitá, že nebude asi nikdy uspokojivě vysvětlena. Jak známo, existuje několik teorií, z nichž některé (např. Gamillschegova o dvou až třech prvotních „jádrech“, „Kerngebiete“) se zdají mít již jen málo zastánců. Je možné uvést i poměrně nedávné práce G. Schramma atd. Možná má pravdu C. Tagliavini, který již ve třicátých letech tvrdil, že klíčem k záhadě je albánština. Některé jevy jsou nesporné (např. absence slov germánského, ale i starosrbšského původu v rumunštině, osud latinských velár v albánštině oproti rumunštině (*civitate* > alb. *qytet* versus *cetate*), avšak jejich interpretace není zdaleka jednoznačná. Navíc je to vše mnohdy silně ideologicky podbarveno – v předložené práci autorka převzala některá takováto tvrzení. Na str. 19 např. říká, že „předkové Arumunů (...) byli (...) vystaveni římskému vlivu až 800 let“, tedy čtyřikrát tak déle než romanizovaní Dákové, což asi nelze nijak dokázat a hlavně to implikuje velmi rané odtržení obou skupin se zjevným ideologickým podtextem. Podobně na str. 21 je uvedena „nepřímá stopa po Arumunech“ z Kekauménovy kroniky, tedy toponymum Κίμβα Λόγγον (< *Campus Longus/Campum Longum*). Hlásková změna *an/am* > *in/im* (*campum* > *câmp*) je však obecně považována za protorumunskou.

Jak jsem řekl na začátku, své připomínky a kritické poznámky chápu především jako podklad k diskusi při obhajobě a k další práci na toto téma.

21.5.2007

Jaroslav Štichauer
Oponent

